HOE MET EEN VOORSTEL VAN GOUVERNEUR VAN RADERS WERD GEHANDELD.

MEDEGEDEELD DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

In de Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië staat op blz. 229 op het woord „Coronie” vermeld, dat dit de naam is van een district in Suriname, aan de kust gelegen, en ook wel bekend als „de Zeekust” of „de Kust”, vroeger *Oppeer-Nickerie* geheeten. Bij Publicatie van 10 October 1851 werd bepaald dat het district den naam van *Coronie* zou voeren.

Toevallig kwam ons aan het Departement van Koloniën het stuk in handen waaruit de beweegredenen blijken, die tot deze naamsverandering hebben geleid. Het stuk ¹⁾ bevat een brief van den Gouverneur van Suriname, R. F. Baron van Raders, van 26 April 1851, n°. 518/95, te Paramaribo gedagteekend, en aan het Ministerie van Koloniën ontvangen op 28 Juni d. a. v.

De Gouverneur vangt zijne aan den Minister van Koloniën, toen de heer C. F. Pahud, gerichte dépêche aan met de mededeeling, dat „onlangs” het schip de *Helena Christina*, kapitein G. de Boer, bij charte partij te Amsterdam werd bevracht om te Newcastle een lading steenkolen in te nemen en daarmee naar „de Nickerie” te zeilen. Aldaar moest worden gelost en geladen, nadat vooraf „de zeekust” zou zijn aangedaan, ten einde orders te vragen aan den heer Gray, eigenaar van de plantage Burnside.

Om die orders te vernemen zou het schip niet „de Nickerie”, waarvoor het bevracht was, binnenloopen,

¹⁾ Verbaal 2 Juli 1851, Lett. B., n°. 6/126.

maar „zekere kreek voor de genoemde plantage in zee uitstroomende”. Bij pogingen om in de kreek te komen, geraakte het schip op het strand; het werd lek en moest naar Demerary afhouden. De herstellingskosten beliepen aldaar 2 à f3.000, doch het vaartuig kon nu naar een punt aan de zeekust, gelegen ten oosten van de Nickerie-punt terugkeeren en daar worden afgeladen. Over het gebeurde werden tusschen aflader en schipper „onaangename boodschappen” gewisseld, en de aangelegenheid dreigde tot een of meer rechtsgedingen, tusschen genoemde partijen en met den assuradeur, aanleiding te geven.

Gouverneur van Raders had die bijzonderheden, bij gelegenheid dat hij zich te Nieuw-Rotterdam ophield, van den kapitein van de *Helena Christina* vernomen, en was daardoor (naar hij verder schrijft) weder gaan denken aan een zaak die hem reeds vroeger had getroffen: „als „tot verkeerde gevolgtrekkingen te moeten kunnen leiden, ook bepaaldelijk in het onderhavig geval, namelijk „aan de benaming van *opperdistrict Nickerie*, welke in „dertijd bij wettelijke verordening werd toegewezen aan „de streek, welke in het dagelijksch verkeer bekend „staat als *Coronie*”.

De Landvoogd haalt dan aan: artikel 1 van het „Reglement op het beheer der districten Nickerie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 8 October 1835, ter kennis van het algemeen gebracht door den Gouverneur-Generaal der Nederlandsche Westindische Bezittingen E. L. Baron van Heeckeren bij publicatie van 9 Maart 1836 (Gouvernementsblad n°. 2), waarin het volgende staat:

„Het district *Nickerie*, zich uitstreckende van de „zamenvloeiing der rivieren *Saramacca* en *Coppe-* „*name* tot aan de rivier *Corantijn*, wordt verdeeld in „Opper- en Neder-District.

„Tot het Opper-district behooren al de landen, „welke aan gemelde zamenvloeiing of langs de zee- „kust zijn gelegen; terwijl het Neder-District in zich „sluit de landen, welke langs en achterwaarts de „rivier *Nickerie* zijn gesitueerd”.

Volgens de aangehaalde bepaling zou dus, zoo betoogt

de heer van Raders verder, ook tot het Opperdistrict Nickerie behooren die reeks van plantages die langs de zeekust zijn gelegen, sluitende aan de zoogenaamde Nickeriepunt, en dan mede het (op de Nickeriepunt gelegen) vlek Nieuw-Rotterdam (de „zetel” van den Landdrost van het Neder-district Nickerie) in het *Opper*-district zijn begrepen. Hetgeen — aldus de Gouverneur — „inderdaad niet zoo is, noch immer in dier voege is aangemerkt geworden. Zoo als hij”, (de Landvoogd) „reeds „de eer had aan te merken, kent men in de wandeling „slechts de zeekust of de Coronie, en de Nickerie; met „het eerste wordt bedoeld de streek die reglementair „Opperdistrict Nickerie wordt genoemd en met het laatste verstaat men de streek, die langs of dicht bij de „rivier Nickerie gelegen is”.

Wat Gouverneur van Raders nu nog verder tot ondersteuning van zijn voorstel aanvoert, is eigenaardig, en geeft een kijk op zijn optimistische opvattingen. Gaarne, zoo zegt hij, stel ik mij de zekerheid voor dat te eeniger tijd aan deze Kolonie een groote ontwikkeling zal te beurt vallen. De oevers harer rivieren zoowel als hare zeekust, zullen dan in de eerste plaats rijkelijk worden bevolkt; daarna zullen hare binnenlanden worden „betrokken”. „Met die zekerheid voor oogen is het dunkt mij „van belang om reeds aanvankelijk elke streek der kolonie „Suriname bij haren waren naam te noemen en in dien „zin veroorloof ik mij bij deze de vrijheid, Uwe Excellentie voor te stellen om de anomalie, welke in de benaming van *Opper* en *Neder* district bestaat, te doen „ophouden en te gedogen, dat aan het laatstgenoemde de „naam van Nickerie blijve kleven, terwijl aan het eerstgenoemde de reeds bestaande naam van Coronie officieel „worde toegekend”.

Des Gouverneurs brief werd, zooals gezegd, den 28sten Juni 1851 aan het Departement van Koloniën ontvangen. Hoe werd die daar opgenomen?

Uit de Geschiedenis van Suriname door J. Wolbers ¹⁾,

¹⁾ Amsterdam, H. de Hoogh, 1861.

blz. 705—730 blijkt, dat Gouverneur van Raders aan het Ministerie geen gezien persoon was. De Landvoogd had in 1846 het verleggen van de Steenbakkersgracht buiten Paramaribo doen aanvangen, met de hoop op deze wijze een bevaarbaar kanaal naar Kwatta te delven ¹⁾ aan welks boorden ongeveer zestig boeren-huisgezinnen konden gevestigd worden. Dit plan, waarvan de kosten op ongeveer f 80.000 waren geraamd, werd vrijdeld door tegenwerking der hooge regeering; den 27sten December 1846 had, volgens Wolbers, van Raders het bevel ontvangen het werk te staken. In de over die zaak ontstane briefwisseling had van Raders betoogd de bevoegdheid te bezitten om, zonder voorafgaande autorisatie van de moederlandsche Regeering, een zaak die met het welzijn of het nut der kolonie in nauw verband stond aan te vangen, doch bij ministerieel schrijven van 14 December 1847 was hem voorgehouden, dat zijn plicht, om te doen wat een goed Gouverneur betaamt, geheel ondergeschikt moet zijn aan een ongekrenkte naleving van het Regeeringsreglement en van de verdere door of van wege den Koning gegeven algemeene of bijzondere instructiën of bevelen. Behalve deze, zooals Wolbers opmerkt, den waardigen Landvoogd zeker grievende ernstige terechtwijzing, had van Raders 11 Januari 1849 een schrijven van den Minister ontvangen om zijn ambtelijk gezag aan te wenden om het bijeenrekken van de slavenmachten ²⁾ te bevorderen, en hierbij was hem weder aangezegd, dat het handelen naar eigen inzichten, zonder zeer overwegende redenen, wanneer die inzichten in strijd zijn met de stellige voorschriften van het opperbestuur, niet kan worden toegelaten.

Ten opzichte van het ontslag van Gouverneur van Raders, dat op 29 December 1851 werd verleend, wegens

¹⁾ Van de uitvoering is in een negerengelsch liedje melding gemaakt; daarin kwamen o. a. de volgende woorden voor:

„Granman Raders kon

„A meki wan njoe kanaar”. Deze woorden zijn nog in 1894 door steller dezes in de kolonie gehoord.

²⁾ De slavenmachten, d. w. z. de op de plantages gevestigde slavenbevolkingen.

het niet-ingrijpen bij den volgens de bestaande bepalingen noodzakelijken verkoop van het Oostenrijksche schip de *Venezia*, zegt Wolbers (noot, blz. 728), dat de onderscheiden bijzonderheden omtrent deze grievende en onrechtvaardige behandeling, een waardig man aangedaan, voornamelijk zijn ontleend aan de Memorie aan den Koning, ingediend „den 3den Juli 1852, door den Generaal-„Majoor R. F. Baron van Raders, rakende zijn bekomen „ontslag als Gouverneur van Suriname, benevens de „daarbij behoorende stukken en bijlage en verder daarop „gevolgde stukken.” Van deze memorie is een tweede druk verschenen ¹⁾, met een Vervolg ²⁾. Een op blz. 62 tot 65 in het Vervolg opgenomen brief van van Raders aan den waarnemenden referendaris aan het Departement van Koloniën G. S. de Veer, van 29 September 1850 laat geen twijfel bestaan over de minder aangename verhouding tusschen den Gouverneur en het hoofd van het bureau voor West-Indische Zaken. „Uwe letteren” schrijft van Raders aan de Veer, „zijn zoodanig van in-„houd, dat ik nu niet langer in het onzekere behoef te „verkeeren ten aanzien van uwe gevoelens jegens mij, „waaromtrent ik intusschen reeds lang van verschillende „kanten waarschuwingen had ontvangen, met de ver-„zekering tevens, dat alles wat mij in stuk van on-„aangenaamheden, zijdens de over mij gestelde chefs, „onder welke U. W. E. D. Geb. zoo *hier* als *daar* ³⁾ „werkzaam waart, ooit ten deele viel, voornamelijk „door uwe mij niet welgezinde bemoeiingen was voort-

¹⁾ 's Gravenhage, de Erven Doorman, 1852, Memorie, blz. 1—40, Bijlage A, I—III, blz. 1—37, Aanhangsel, blz. 37—40; Bijvoegsel, blz. 41—52.

²⁾ Als voren, 1853, Bijlage B, I—II, Bijlage C, III—IV Aanhangsel, VI, blz. 1—85.

³⁾ Volgens de Memorie, blz. 31, brachten „inwerkingen van derden” te weeg, dat van Raders als Gezaghebber van Curaçao: in zekere „spanning „geraakte met den hem anders zoo toegenegen en wederkeerig door hem „zoo hooggeachten Chef”, de schout-bij-nacht J. C. Rijk, Gouverneur-Generaal der Nederlandsche West-Indische Bezittingen, die te Paramaribo resideerde. De Heer G. S. de Veer was, tijdens het bestuur van Rijk, Gouvernements-secretaris te Paramaribo. Zie o. a. de onderteekening in G. B. 1839, nos. 11—16.

„gebragt en meestal uit Uwe pen was gevloeid.”

Van Raders (Memorie, Bijlage A, blz. 35) deelde den 7den Juli 1852 den Minister (Pahud) mede, dat de oud-Minister G. L. Baud hem had gezegd te hebben bemerkt, dat er in het Departement veel animositeit tegen hem bestond; volgens van Raders bestond die vijandigheid nog voortdurend. Minister Pahud zeide er niets van te weten ¹⁾ (Memorie, Bijlage A, blz. 37), doch toen de gewezen Landvoogd, bij schrijven aan Minister Pahud van 27 October d. a. v., zich gevoelig toonde over de bijvoeging „titulair” bij zijnen titel van generaal-majoor, welke hem vroeger niet toegekende en daarom thans eenigszins kleineerende bijvoeging voor het eerst voorkwam in het door den heer G. S. de Veer in de hoedanigheid van fungeerend secretaris-generaal bij het Ministerie van Koloniën als „accordeert met deszelfs origineel” onderteekend, en bij een kabinetsbrief van 30 December 1851 gevoegd Koninklijk besluit van 29 December te voren ²⁾, zal hem mogelijk zijn gebleken, dat deze speldeprik toch wel door „animositeit in het Departement” had kunnen zijn toegebracht ³⁾.

Hoe dit zij, een gewild persoon was Gouverneur van Raders, dit blijkt uit het voorgaande, ook in Juni 1851 aan het Departement van Koloniën niet. In het licht van de genoemde feiten zal de behandeling van het voorstel van van Raders om het district Coronie zijn’ ouden naam terug te geven, dienen te worden beschouwd. Vermoedelijk heeft men echter aan het Dept. redenen gehad om de zaak zoo vluchtig en zoo vlug mogelijk te behandelen, opdat zoo min mogelijk vroegere tekortkomingen zouden uitkomen.

¹⁾ Van de animositeit, welke, volgens uw schrijven, tegen U, bij mijn Departement zou bestaan, is mij niets bekend; dit althans is zeker, dat dezelve op mijne beschikkingen, ten Uwen aanzien geenen invloed uitoefend heeft.”

²⁾ Het besluit houdende van Raders’ ontslag.

³⁾ Het teekent de „ambtelijke voorzichtigheid” van die dagen, dat men in een later schrijven aan van Raders (Vervolg der Bijlagen, blz. 184) den generaal-majoorstitel, al of niet met de bijvoeging van titulair, maar geheel wegliet. De onfeilbaarheid van het Ministerie kon zodoende ongerept blijven.

Het is ons niet gebleken door welke oorzaak de verkeerde benamingen in het aangehaalde artikel 1 van het K. B. van 8 October 1835 in het leven waren geroepen. Onjuist waren die benamingen zeker, en dan ligt het voor de hand om aan te nemen, dat het, vermoedelijk in de kolonie ontworpen en bij de publicatie door van Heeckeren, door den adjunct-Gouvernements-secretaris de Veer mede onderteekende Koninklijk Besluit, niet behoorlijk was voorbereid. Wij achten het niet waarschijnlijk, dat de Minister op de gedachte zou zijn gekomen, dat het toch niet aanging den Gouverneur van Raders zóó stipte en letterlijke opvolging van voorschriften van de regeering voor te schrijven, omdat uit het voorstel van Raders eigenlijk wel kon blijken, dat één van die regeeringsvoorschriften, namelijk de besproken belangrijke bepaling in een Koninklijk besluit, geheel verkeerd was en tot verwarring bij de toepassing aanleiding moest geven. Evenmin kunnen wij hier vaststellen, of al dan niet bij het onderzoek van het voorstel van Raders aan het licht is getreden, dat een dergelijke regeling van een reglement voor het beheer van districten bij Koninklijk besluit minder raadzaam ware geweest, omdat wijziging feitelijk alleen door den Koning zou kunnen geschieden. Een ding is buiten kijf: de beantwoording van van Raders' verzoek is zoo snel mogelijk geschied. Vier dagen nadat de *dépêche* van van Raders aan het Departement was ontvangen, kon hem, bij schrijven van 2 Juli 1851, worden gemeld, dat tegen het voorstel tot naamsverandering bij den Minister geen bedenking bestond ¹⁾.

Gouverneur van Raders heeft niet kunnen voorzien, dat, terwijl hij door zijn voorstel tot herstel van den naam van het district Coronie in het vervolg rechtsgedingen als waarmede de gezagvoerder van de *Helena Christina* bedreigd werd, voorkwam, de stipte handhaving zijner-

¹⁾ De brief is gericht aan den Generaal-majoor, Gouverneur van Suriname; in den inhoud is de titel „H.E.G.” gebruikt. Van Raders was de eerste Gouverneur aan wien deze titel werd toegekend; zijne voorgangers, die in tegenstelling met v. R. tegelijkertijd het bewind voerden over Suriname en Curaçao werden in de ministeriële brieven „Excellentie” genoemd.

zijds van een eveneens bij Koninklijk besluit vastgesteld, en bij de publicatie door zijn goeden vriend den adjunct-gouvernementssecretaris G. S. de Veer medeondertekend reglement ¹⁾, ten gevolge waarvan het onbeheerde Oostenrijksche vaartuig, de *Venezia*, in het openbaar te Paramaribo werd verkocht, hem nog in hetzelfde jaar 1851 zijn ontslag zou bezorgen.

Niettegenstaande de ontkenning van den Minister van Koloniën, schijnt de opvatting te hebben postgevat, dat de Regeering ter zake tegenover de Oostenrijksche Regeering te weinig flinkheid heeft betoond. Prof. Vreede bleek die meening te zijn toegedaan ²⁾. Heeft de Nederlandsche Regeering ook wellicht op het behoud van van Raders als Gouverneur te weinig prijs gesteld? De geschiedschrijver Wolbers, die een deel van de stukken heeft geraadpleegd, meent dat dit zoo is. Doch niet dan nadat van alle ambtelijke stukken ter zake kennis zal zijn genomen zal over dit punt een oordeel kunnen worden uitgesproken. Mocht een ernstig onderzoeker zijne aandacht aan deze zaak willen wijden, dan kan stellig worden verwacht, dat hem de raadpleging en openbaarmaking van de desbetreffende stukken zal worden toegestaan.

NASCHRIFT.

In het aangehaalde Vervolg der Bijlagen behorende tot de memorie aan den Koning van Baron van Raders, welk „Vervolg” naar wij vermoeden aan Wolbers onbekend is gebleven, komen enkele bijzonderheden voor, die wij hier willen aanwijzen.

¹⁾ K. B. van 8 October 1835, n°. 3. Reglement voor het Departement der onbeheerde boedels en weezen in Suriname, G. B. 1836, n°. 1.

²⁾ Levensschets (niet in den handel) van G. W. Vreede naar zijn eigen handschrift uitgegeven, Leiden, E. J. Brill, 1883, blz. 402: Mr. H. van Sonsbeeck, uitstekend jurist maar onbedreven in diplomatie als Minister van Buitenlandsche Zaken. Idem, blz. 403: „de Oostenrijksche reclame „wegens een te Paramaribo verkocht vaartuig *de Venezia*, die zelfs de ontzetting van den Gouverneur van Suriname, Baron v. Raders als *satisfactie*, „van den kant van het al te deemoedige Nederlandsche Bewind, na zich „sleepte”.

Belangrijk voor de kennis van de destijds over de afschaffing van de slavernij in Suriname heerschende denkbeelden — wij behandelden deze ter loops in ons artikel over „Denkbeelden en plannen nopens een kustspoorweg in Suriname” ¹⁾ — is de volgende aanhaling uit een particulier schrijven van Minister J. C. Baud aan Gouverneur van Raders van 28 Mei 1846, n°. 2: „De slavernij is „in Suriname onhoudbaar, in eenen materiëlen zin; zij „vernietigt zich zelve door de jaarlijksche wegsmelting „der slaven” . . . „ook in een hogere beteekenis is de „slavernij in Suriname onhoudbaar. De kracht der „openbare meening zal er een eind aan maken.” (Vervolg, blz. 43). Van Raders zelf schreef 11 September 1847: „welken meer belangrijken stap kan men zich denken „in den tegenwoordigen toestand van zaken” (dan opvoeding tot handarbeid door de kanaaldelving), „met het „oog op (wij cursiveeren) „een aanstaande ontbinding der „slavernij?” (Vervolg, blz. 47).

Het voor de kanaaldelving, uitgegeven bedrag beliep: f 33.693.72. Aan den Koning zou in een afzonderlijk rapport, zoo beloofde Minister J. C. Baud aan van Raders bij schrijven van 14 December 1847, n°. 436/1, Geheim, de vraag worden voorgelegd of en hoe het lofwaardig oogmerk, om de vrije bevolking aan veldarbeid te wennen op een regelmatige wijze ²⁾ zalkunnen worden bevorderd. (Vervolg, blz. 51). Indien dit voorstel werkelijk aan den Koning mocht zijn gedaan, welk gevolg is er dan aan gegeven?

Dadelijke staking van de kanaaldelving was noodig, om de buitengewone subsidiën, gedurende 1846—1848 ten behoeve van Suriname uit de *Oost-Indische remises af te zonderen*, niet voor andere oogmerken te laten versnipperen. Uit een rapport van Minister Baud aan den Koning van 3 December 1847. (Vervolg, blz. 52). Boven het door van Raders gepubliceerde rapport staat: Extract Geheim.

¹⁾ Dit tijdschrift, 4de Jaargang, blz. 29 vlg.

²⁾ Van Raders' handelwijze, werd door de Regeering blijkbaar als *onregelmatig* beschouwd.

Een adres van sympathie aan den afgetreden Gouverneur aangeboden den 13den Maart 1852 (Vervolg, blz. 73) draagt o. a. de volgende namen: Bixby, Green, Bisschop J. Grooff,¹⁾ mede namens alle zijne ondergeschikte Geestelijken, Soesman, Pichot, H. W. Pfenniger, ook namens alle zijne medearbeiders bij de zending der Evangelische Broedergemeente, Wezenhagen, de la Parra, de Mesquita, Ruhman, Reelfs, van West, Eyken Sluyters, de firma Gebrs. Barnett, del Castilho, Dr. Arrias, Gummels, Köster, Muller, Hewitt, Batenburg, Emanuels, Reyeg, Morpurgo, Boeddinghaus, Alvares, Leysner, Colaço, Benjamins, Voet, Nahar, de Vries, Coronel, Rens, Halfhide, O Ferral, Juda, Gomperts, Robles d' Medina, Wolff, Mr. Bosch Reitz.

¹⁾ Mgr. Grooff was bij besluit van 19 Januari 1846 door den Gouverneur-Generaal Rochussen uit Nederlandsch-Indië verwijderd, omdat hij, om redenen van kerkelijken aard, een viertal pastoors had gesuspenderd. De Nederlandsche Regeering keurde zijdelings het door den G.G. genomen besluit af, bereidde een betere regeling van de kerkelijke aangelegenheden in Indië voor, en liet Mgr. Grooff zijn titel van Apostolisch Vicaris van Batavia en het daaraan verbonden traktement, ook in Suriname behouden. Zie het Acad. proefschr. van den heer P. H. C. Jongmans, *De Exorbitante Rechten van den Gouverneur-Generaal in de Praktijk*, Amsterdam, J. H. de Bussy, 1921.

De G.G. Rochussen heeft echter zijne handelwijze verdedigd: Bij het afscheid van Bisschop Grooff, dat niet zonder aandoening plaats greep, verklaarden beide mannen elkander uit besef van plicht en noodzakelijkheid te hebben gehandeld en dit ook van elkander te gelooven. Toelichting en verdediging van eenige daden van mijn bestuur in Indië door J. J. Rochussen, 's-Gravenhage, Gebr. van Cleef, 1853, blz. 85—102.